

דף עא.

כל בן נכר לא יאכל בו למ"ל, בו המרת דת פוסלת...

[א] מהו פירושו דבן נכר דאסור באכילת פסח, ואיזה מומר מקרי בן נכר.

- א. מבואר דילפינן מדכתיב בפסח 'כל בן נכר לא יאכל בו' דמי שהמיר דתו נאסר באכילת פסח. ויש ב' פלוגות בראשונים בענין זה. א' מהו פירושו 'דבן נכר', וב' איזה מומר נכלל בה. דרש"י (ד"ה המרת) פ"י דהוא מלשון שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ונמצא דפירושו בן שנעשה נכרי לה', אולם הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ט ה"ז) פ"י שהוא בן אל נכר דהיינו בן לע"ז.
  - ב. עוד נחלקו הראשונים אי הך כל בן נכר הוא דוקא מומר לע"ז וכלשון הרמב"ם שם שכתב משומד לעבודה זרה, או דכל מומר נאסר בקרבן פסח. דהנה רש"י בחומש פ"י בקרא דכל ערל לא יאכל בו במתו אחיו מחמת מילה, דאי במזיד הרי הוא מומר לערלות דנתמעט מכל בן נכר, ומוכח דס"ל [ב' חידושים] דגם מומר שאינו לע"ז אסור, ועוד דאפילו רק לעבירה אחת מקרי מומר, והעירו דרש"י לשיטתו דפירושו שנתנכרו מעשיו י"ל דע"י כל עבירה נעשה בן נכר ליאסר בפסח, והרמב"ם לשיטתו שפ"י בן לע"ז שפיר פ"י דוקא מומר לע"ז.
  - ג. **שיטת ר"ת.** הנה ר"ת חידש דערל שמתו אחיו מחמת מילה דמיא לערלה שלא בזמנה דאינו אסור בתרומה, וצ"ע דנמצא דכל ערל לא יאכל בו קאי במי שהוא ערל שלא כדין, וא"כ תיפוק ליה משום כל בן נכר [וכקושיית רש"י].
  - ד. וי"ל בזה בב' אופנים, א' בקרן אורה כתב דר"ת ס"ל כהרמב"ם דצריך דוקא לע"ז, וא"כ שפיר מיירי במומר במזיד לערלות ואעפ"כ לא נפסל משום בן נכר, [ורק קשה מהא דנקרא לבו לשמים, עיין אות ה']. ב' אמנם הראשונים כתבו ציורים שונים דלא ליהוי מומר במזיד, דיש שכתבו דאינו יכול לסבול צער המילה, ויש שכתבו שראה אחרים שמתו ומפחד מיתה אינו מל, ולכן אע"פ שהוא שלא כדין מ"מ לא מקרי ע"ז מומר לערלות לעשותו מומר לאוסרו בפסח.
  - ה. **ערל לבו לשמים.** הנה הגמ' עשה צריכותא מבן נכר לערל, ואמרו דערל לבו לשמים, וזה תלוי בפירוש הראשונים דלעיל.
- ו. א. לרש"י דמיירי במתו אחיו מחמת מילה א"ש בפשיטות, דזהו ממש לשמים דכך הוא דין התורה. ב. להרשב"א והריטב"א דפ"י דמיירי שראה אלו שמתו ע"י מילה או שיש לו פחד מיתה והוי כאנוס בלבו ושפיר מקרי לבו לשמים אע"פ דאסור למנוע ממילה בכה"ג. ג. הקר"א פ"י עפ"י הרמב"ם דרק מומר לע"ז הוי בן נכר, וא"כ כיון דלבו בכללות וביחוד ה' לשמים ורק דעובר עבירה אחת במזיד דהוי מומר לערלות מ"מ נכלל בלבו לשמים דאינו נכלל בבן נכר דקרא.

ור"ע האי תושב ושכיר... לאתויי גר שמל ולא טבל, וקטן שנולד כשהוא מהול..

[ב] בביאור חידוש דהנך קראי נחלקו הראשונים.

- א. בהא דקמ"ל קרא דתושב ושכיר דגר שמל ולא טבל נאסר בתרומה נחלקו הראשונים, דתוס' לעיל (דף מו:) תמהו ממ"נ אי הוי גר למה יהא אסור בתרומה, ואי אינו גר פשיטא דאסור, ותי' דקמ"ל הא גופא דאינו גר עד שימול ויטבול. אולם הרשב"א והריטב"א כאן חידשו דכיון דמל לשם גירות ס"ד דאוכל בפסח עיין בדבריהם [ונתבאר לעיל דף מו:].
- ב. ובהא דנולד מהול דאסור בפסח, כפשוטו הטעם משום ערלה כבושה כמבואר במס' שבת (דף קלה.) אולם המשכנות יעקב (וי"ד סי' ס"ג) הקשה למ"ל קרא הא פשיטא דהוי ערל, ולכן חידש דליכא ספק ערלה, ואעפ"כ יש מצות הטפת דם ברית המעכבת בפסח, ועפ"י ת"י דברי הרמב"ם דכתב דנולד מהול מותר בתרומה, דהתם ליכא קרא [וייתבאר להלן דף עב.].

[ג] ביאור הספק דערל שלא בזמנו. וביאור תשובת על דברי ר' זירא.

- א. הגמ' מסתפק אי ערלה שלא בזמנו מעכבת או לא, וני"מ לסוך אותו בשמן של תרומה קודם שמיני [וכן להאכילו ולהשקותו תרומה כמש"כ המאירי ורק דאינו שכיח כ"כ שתינוק בן יומו יאכל וישתה]. ויש לדון בביאור הספק.
- ב. בעטרת שמואל כתב דביאור כוונת הגמ' תלוי בפלוגת רש"י ור"ת במתני' לגבי מתו אחיו מחמת מילה. והוסיף דפשיטא דאין המצות מילה מעכבו מלאכול בתרומה, אלא השם ערל, ורק דדנין מתי יש השם ערל.
- ג. ולרש"י הספק אי ערלות דתוך זמנה הוי ערלות, דהיינו כמש"כ התוס' בריש פרקין לרש"י דיתכן דכיון דקודם ח' לא הוי בר מילה בשום מקום לכן לא חשיב ערל. [ועוד יתכן על דרך הגר"י ב' לך לך דקודם הזמן אינו חפצא דערלה].
- ד. ולר"ת הצד דלא מקרי ערלות היינו משום דליכא מצוה, ומזה הוכיח לשאר אופנים דליכא מצוה. ולפ"י יש לבאר הספק בשני אופנים א. כמש"כ בשיעורי ר' דוד פוברסקי (אות צ"א) דנסתפקו אי הדין ערל הוי מחמת המצות מילה, וממילא קודם שמיני

דליכא מצוה לא הוי ערל, או דהדין ערל אינו תלוי במצות מילה אלא דבעצם הוי ערל. ב. ועי"ל דפשיטא דהשם ערל תלוי בהמצוה, ורק דנסתפקו מתי חל המצוה, אי מיד נצטוה למולו לאחר שמניי, או דעדיין ליכא מצוה כלל ושפיר אינו ערל ודו"ק.

ד] הוכחת ר' זירא ותשובת רבא. וביאור דין עיכוב זכריו ועבדיו בעשית ואכילת הפסח.

- א.** גדר מילת זכריו דמעכבת. ר' זירא הוכיח דאם נולד בן אחר עשיית הפסח הרי הוא אסור באכילת הפסח משום דערלת בניו מעכבת, וחזינן דגם קודם זמנו הוי ערל דהא מיד שנולד נאסר לאכול פסחו. ודחה רבא 'ותסברא' הא כתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו דרק כשאפשר למולו אז מעכב בניו ולא בכה"ג דהוי תוך ח'.
- ב.** רוב ראשונים כתבו דרבא בא לחלק בין מילת זכריו לערלות עצמו, דאע"ג דיש להסתפק אי ערל קטן בן יומו אסור בתרומה אע"ג דאינו ראוי למילה, מ"מ פשיטא דאין מילת בניו מעכבתו בכה"ג. ולפי"ז אכתי הוי בעיא דלא אפשטא.
- ג.** ורק צ"ב החילוק מאי שנא. והרמב"ן כתב דכאן כתיב המול לו כל זכר, והתם כתיב 'ערל' סתם והרי הוא ערל.
- ד.** בקוב"ש (ביצה אות נ"ד) ביאר בטוב טעם דערל אסור בתרומה ואם נאנס למול לא יועיל כלום משא"כ מילת בניו עצם המצוה מעכבו דצריך להקדימו לפסחו וכשהוי אונס ליכא דין להקדימו. וכן מבואר במהר"ם כאן ע"ש. [אולם המאירי הביא מהמפרשים דליכא חילוק בין ערלת עצמו וערלת בניו, ונפשטה גוף השאלה, ובכס"מ ור"י קורקוס כתבו דהרמב"ם התייר לסוך קטן בתרומה משום דנפשטה הבעיא, וכפשוטו למדו כהמאירי דליכא חילוק, ויש אריכות דברים בביאור שיטה זו ואכמ"ל].
- ה.** תוס' והראשונים הוכיחו כדבריהם מטומטום, דמפורש כאן דטומטום שלא נקרע אינו מעכב בפסחו [ורק בנקרע בניו ביני ונמצא זכר אז מעכב האכילה כמבואר להלן], וחזינן דלא מקרי המול כל זכר לגבי טומטום, ואעפ"כ מפורש בברייתא להלן (דף עב.) דהטומטום אסור בתרומה, ומוכח דיש חילוק בין ערלת עצמו, ובין מילת זכריו ועבדיו.
- ו.** במנ"ח (מצוה ב') הוכיח כהנ"ל מהרמב"ם שכתב דרק מילת 'בניו הקטנים' מעכבין אותו מהפסח, והקשה המנ"ח הא בקרא כתיב 'המול כל זכר' ולא נתמעט בניו הגדולים, ומהכ"ת להרמב"ם דרק בניו הקטנים מעכבין. ות"י דיסוד של עיכוב מילת זכריו ועבדיו הוא משום המצוה דרמי עליה, וא"כ כיון דליכא מצוה על האב למול בניו הגדולים לכן אינן מעכבין אותו [ובזה פשט ספיקתו אי האב חייב במילת בנו הגדול, דמהא דאינו מעכבו בפסח מוכח דאינו חייב ע"ש].
- ז.** הוכחות דלא ככל הנ"ל. אמנם לעיל דף מח. הגמ' הקשה על הא דכתיב 'וכל עבד אישי' עבד איש ולא עבד אשה בתמיה, ומוכח דפשיטא דעבדיו של אשה מעכבה בפסח. והקשו השאג"א (סי' נ"ג) המנ"ח (שם) הא לכאורה ליכא חיוב לאשה למול עבדיה דהוי מצוה שהזמן גרמא, וא"כ מ"מ הם מעכבין, והמנ"ח כתב דמוכח מזה דהאשה חייבת במילת עבדיה.
- ח.** אולם השאג"א כתב דצ"ל דערלות בניו ועבדיו מעכבת בעצם ולא צריך למצוה. וכע"ז מוכח בסוגיין שתיירצו ציור דמילת בניו אינו מעכב 'כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין', ופרש"י דהמצוה מוטלת עליהם.
- ט.** והקשה מהרש"א הא אשה אינה חייבת במילת בנה, ות"י מהרש"א דכיון דגם האשה חייבת בפסח א"כ גם מילת בנה מעכבת כדמצינו לעיל (דף מח.) דמילת עבדיה מעכבת. וכמה אחרונים הוכיחו מדברי מהרש"א דאין החיוב מילה מעכבת, אלא דזה גופא שיש לו ערלת זכריו ועבדיו אוסרו כמו כשהוא עצמו היה ערל.
- י.** ויש עוד הוכחה לזה, דהרמב"ם כתב בהל' ק"פ דמי שיש לו עבד ערל או שפחות שלא טבלו הרי הן מעכבין אותו בפסחו, ומוכח דגם טבילת שפחותיו מעכבין, ותמוה הא רק כתיב מילה בתורה. בח"י מרן הגר"ח (פסחים דף צו.) ת"י דצ"ל דאינו 'המצות מילה' המעכבת, אלא 'עצם הערלות' וכיון דכל הגוים ערלים, מקרי שיש לה שם ערלות ע"י שעדיין לא טבלה.
- יא.** בשיעורי ר' שמואל כתב דלפי"ז צ"ל דהא דבאונס אינו מעכב [כגון חבושין בבית האסורין או כלצירוס של סוגיין] היינו משום דיש תנאי שלא יהא אונס. ובקובץ על יד ביאר דערלת זכריו מתייחס לו רק כשהיה בידו למולם ולא מלם.

לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע..

ד] מבואר דלא נצטוו על הפריעה עד יהושע. ביאור גדר של פריעה.

- א.** תוס' הביאו מפרקי דר"א ומגילת סתרים דר' נסים דבני ישראל במדבר מלו ולא פרעו, וכתבו דמסוגיין מוכח דלהבבלי לא מלו כלל. בקובץ הערות (סי' ס"ה סק"ה) הקשה דבשבת (דף קלו.) איתא דהמל ולא פרע כאילו לא מל, וא"כ אי לא היו יכולין לפרוע למה מלו כלל. ות"י דמוכח דיש מצוה במילה בלא פריעה, והא דהוי כלא מל היינו דעדיין נחשב כערל.
- ב.** ויש בזה נ"מ לדינא באחד מל ואחד פורע בשבת, דנחלקו הפוסקים (עי' רמ"א סוף סי' רס"ו) ד"א דמילה בלא פריעה אינו מילה והוי חילול שבת, אולם להנ"ל יש מצוה בפניע במילה גם בלא פריעה. אולם י"א דפריעה מעכב המילה עצמה.
- ג.** ביסוד של מילה ופריעה ביאר הבית הלוי (לך לך) דב' עניני מילה נעשים בהו, מילה להסיר הפגם, ופריעה להוסיף קדושה.